

УДК 349.2

ГЕНЕЗА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

**В.О. МЕЛЬНИК, аспірантка¹,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України**

Стаття присвячена розвитку екологізації сільськогосподарського виробництва в Україні та використання досвіду інших країн. Проаналізовано становлення та стандарти органічного виробництва у світі, а також розвиток правового регулювання органічного виробництва в Україні.

IFOAM, organic, законодавство, екологізація, органічна продукція, екологічне сільське господарство.

Проблема екологізації сільськогосподарського виробництва є актуальною для всіх розвинутих країн. Оформлена в концепцію органічного виробництва, вона втілює ідею здорового способу життя та здорового харчування.

Україна має достатньо сировинних ресурсів, кліматичні умови, сприятливі для розвитку агро- та аквакультур, достатню кількість земельних ресурсів, придатних для рослинного та тваринного виробництва, а також розвинену мережу власного сільськогосподарського виробництва. Це повинно стати базисом для захисту вітчизняного виробника та вітчизняного ринку від внутрішніх і зовнішніх загроз, від проблем у виробництві та розподілу харчових продуктів, а також можливих світових криз (зокрема, продовольчих криз). Разом із тим залишається актуальною проблема розвитку правового регулювання відносин у сфері органічного виробництва.

Серед науковців дослідженням передумов розвитку органічного виробництва, його запровадження та функціонування займалися такі вчені, як Г.І. Балюк, Г.Ю. Бистров, В.М. Єрмоленко, В.І. Курило, О.Л. Мініна, В.Л. Мунтян, О.О. Погрібний, Н. В. Проскудіна, В.І. Семчик, А.М. Статівка, Н.І. Тітова, Ю.С. Шемшученко та інші.

Мета дослідження – аналіз становлення та розвитку органічного виробництва в Україні.

У юридичній науці екологічне сільське господарство розглядається як «організація виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції з використанням переважно натуральних, природних технологій вирощування рослин та тварин» [1, с. 231]. Деякі вчені розуміють екологічне сільське господарство як сільськогосподарське виробництво, здійс-

¹ Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор В.М. Єрмоленко

нюване за певних умов: скорочення, а інколи й з повної відмови від використання промислових мінеральних добрив та хімічних засобів захисту рослин при максимальному використанні біологічних факторів підвищення родючості, що не мають негативної дії (негативного впливу) на природу, з максимальним залученням внутрішніх ресурсів [2, с. 12].

Концепція біодинамічного (тобто за своєю суттю органічного) землеробства була висунута ще у 1924 р. Рудольфом Штайнером; термін «органічне сільське господарство» (*organic farming*) вперше застосував лорд Нортбон в Англії у 1940 році. А у 1927 р. у Версалі була заснована Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM), що поставила своєю метою поширення інформації та впровадження органічного сільськогосподарства у всіх державах світу [1, с. 232].

Сертифікацію продуктів здійснюють відповідно до стандартів органічного виробництва. На сьогодні виділяють три головні групи стандартів: Міжнародні приватні або міжурядові рамочні стандарти:

- Базові стандарти IFOAM (IFOAM Basic Standards – IBS).

- Спільна програма ФАО (FAO) і ВООЗ (WHO) по стандартах на харчові продукти – Комісія «Кодекс Аліментаріус» – «Кодекс Аліментаріус. Органічні харчові продукти».

Основоположні стандарти або Директиви:

- Постанови Ради Європейського Союзу або Регламенти Комісії Європейського Союзу. Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. стосовно органічного виробництва та маркування органічних продуктів і скасування Постанови (ЄС) № 2092/91 [3]; Регламент Комісії (ЄС) № 889/2008 від 5 вересня 2008 р. [4], що встановлює детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів; Регламент Комісії (ЄС) № 967/2008 від 29 вересня 2008 р. [5], Регламент Комісії (ЄС) № 1235/2008 від 8 грудня 2008 р., Регламент Комісії (ЄС) № 1254/2008 від 15 грудня 2008 р., Регламент Комісії (ЄС) № 537/2009 від 19 червня 2009 р., Регламент Комісії (ЄС) № 710/2009 від 5 серпня 2009 р., Регламент Комісії (ЄС) № 271/2010 від 24 березня 2010 р.

- Американська національна органічна програма – NOP (National Organic Program) Міністерства сільськогосподарства США (United States Department of Agriculture – USDA).

- JAS (Japanese Agricultural Standard) – Японський стандарт якості сільськогосподарської продукції, до складу якого входить «особливий стандарт» щодо виробництва і переробки органічної продукції.

- Швейцарія, Ізраїль, Аргентина, Австралія мають органічні стандарти, рівнозначні Постанові Ради (ЄС) № 834/2007.

Приватні Стандарти органічного виробництва:

- Demeter, Naturland, Bioland, Ecoland, Biokreis, Ecovin (Німеччина); Soil Association (Великобританія); Bio Suisse (Швейцарія), Bio Austria, Austria Bio Garantie (Австрія), KRAV (Швеція), БІОЛан (Україна) та інші.

Щодо України, то тут процес законотворення стосовно органічного виробництва триває з 2007 р., коли на розгляд Верховної Ради України

був внесений перший проект Закону України «Про органічне виробництво» [6].

Тривалий час сільськогосподарське виробництво в Україні характеризувалося відсутністю розроблених та затверджених стандартів органічної сільськогосподарської продукції. Виробники використовували та продовжують використовувати закордонні й міжнародні стандарти, а також відповідні системи сертифікації.

Міжнародно-визнані стандарти, існуючі практики, керівництва та інші рекомендації щодо сільськогосподарської продукції, її виробництва та харчової безпеки зібрані у Кодексі Аліментаріус (Codex Alimentarius, з латини перекладається як «Книга харчів»). Розроблювався цей Кодекс відповідною Комісією (Codex Alimentarius Commission), що є міжнародною організацією, створеною урядами держав у 1963 р., як дочірня організація ООН з питань продовольства та сільського господарства (далі – ФАО) та Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВОЗ). Вищезазначений Кодекс містить також глобальні органічні стандарти щодо дозволів на використання певних речовин [7].

25 вересня 2005 р. на розвиток руху органічного виробництва на Генеральній асамблеї Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) в Аделаїді були прийняті принципи органічного сільського господарства [8]. Дана організація поєднує приблизно 800 філіалів у 117 країнах світу. Перші «Базові стандарти IFOAM щодо органічного виробництва і переробки» IFOAM розробила у 1980 році. Ці стандарти IFOAM є базовими для створення державних стандартів та інспекційних систем.

Разом із тим приватні сертифікаційні організації можуть розробляти власні стандарти. За вдалим зауваженням О.Л. Дубовик, вказана система стала багатоступеневою та включає: загальні й спеціальні регламенти, міжнародні та національні стандарти, правила стандартизації, норми і рекомендації у сфері стандартизації, що застосовуються у встановленому порядку класифікації, загальнодержавні класифікатори техніко-економічної та соціальної інформації, а також стандарти організацій [9, с. 494].

Кабінетом Міністрів України 17 жовтня 2013 р. була прийнята Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р., метою якої є створення організаційно-економічних умов для ефективного розвитку аграрного сектору шляхом забезпечення єдності економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства для стабільного забезпечення населення якісною, безпечною, доступною вітчизняною сільськогосподарською продукцією та промисловістю – сільськогосподарською сировиною [10]. У цілому, перед нашою державою стоїть завдання забезпечити якісне та безпечне харчування вітчизняного виробництва за доступною для всіх прошарків населення ціною. Органічне виробництво сільськогосподарської продукції передбачає розвиток сільського господарства та залучення інвестицій. Прибутковість сільськогосподарських виробників забезпечується передусім за рахунок підвищення

рівня розвитку сільськогосподарського виробництва та покращення соціально-економічного становища сільського населення.

І лише 9 січня 2014 р. набрав чинності Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» [11].

Аналізуючи Закон, слід нагадати, що він розроблявся як частина програми інтеграції європейського законодавства у законодавство України на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2011 р. № 1130 «Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва» [11], розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2009 р. № 408-р «Про затвердження плану заходів щодо виконання у 2009 р. Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [12], Закону України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 21 листопада 2002 р. № 228-15, Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року від 17 жовтня 2013 р. № 806-р та відповідно розпорядження ради ЄС № 834/2007 з 28 січня 2007 р. «Щодо органічної продукції та маркування продуктів екологічних», регламенту Ради (ЄЕС) № 2092/91 від 24 червня 1991 р. щодо органічного виробництва сільськогосподарської продукції та зазначення відповідного посилення на сільськогосподарській продукції та харчових продуктах, регламенту Комісії (ЄС) № 223/2003 від 5 лютого 2003 р. щодо вимог до маркування, пов'язаних із методом органічного виробництва кормів, сумішей кормів та що вносить зміни до регламенту Ради (ЄЕС) № 2092/91, регламенту Комісії (ЄС) № 1788/2001 від 7 вересня 2001 р., що визначає детальні правила імплементації положень стосовно сертифікатів проведення перевірки для імпорту з третіх країн відповідно до ст. 11 регламенту Ради (ЄЕС) № 2092/91 щодо органічного виробництва сільськогосподарської продукції та зазначення відповідного посилення на сільськогосподарській продукції та харчових продуктах, регламенту Комісії (ЄС) № 1900/98 від 4 вересня 1998 р., яким внесено зміни до Додатка I до регламенту Ради (ЄЕС) № 2092/91 щодо органічного виробництва сільськогосподарської продукції та зазначення відповідного посилення на сільськогосподарській продукції та харчових продуктах, регламенту Комісії (ЄЕС) № 207/93 від 29 січня 1993 р., яким визначено зміст Додатка VI до регламенту (ЄЕС) № 2092/91 р. щодо органічного виробництва сільськогосподарської продукції та зазначення відповідного посилення на сільськогосподарській продукції та харчових продуктах та яким визначено детальні правила імплементації положень його ст. 5 (4), регламент Комісії (ЄЕС) № 94/92 від 14 січня 1992 р., що визначає детальні правила імплементації заходів щодо імпорту з третіх країн, передбачених регламентом (ЄЕС) № 2092/91 щодо органічного виробництва сільськогосподарської продукції та зазначення відповідного посилення на сільськогосподарській продукції та харчових продуктах.

Однак на сьогодні неможливо повною мірою реалізувати положення даного закону, адже необхідним є прийняття багатьох підзаконних нормативно-правових актів. Розробленими є лише Детальні правила

виробництва непереробленої органічної продукції (сировини) рослинного походження, у тому числі грибів, проект постанови Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2013 року. Закон також містить багато посилань на чинні нормативно-правові акти, в які ще не внесено зміни в частині органічного сільськогосподарського виробництва.

Правове регулювання органічного виробництва охоплює питання, пов'язані зі здоров'ям та безпекою людей, охороною прав споживачів та охороною навколишнього середовища. Одним із основних завдань органічного фермерства є виробництво екологічно чистої продукції. Норма ч.1 ст.1 Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» визначила виробництво органічної продукції (сировини) як: «виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під час такого виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки) застосовуються методи, принципи та правила, визначені цим Законом для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів». А органічна продукція визначена як продукція, отримана в результаті сертифікованого виробництва відповідно до вимог вищезазначеного Закону. При цьому даний Закон не надає визначення поняття сертифікованого виробництва.

У державах, які нещодавно приєдналися до Європейського Союзу (Болгарія, Румунія, Словаччина), вже діє комплексна програма розвитку сільського господарства та сільських територій «САПАРД», що являє собою заходи фінансової підтримки аграрного сектору економіки на допомогу країнам-кандидатам з Центральної та Східної Європи у підготовці до вступу до ЄС.

Залучення інвестицій до аграрного сектора здійснюється також з метою модернізації існуючих ринкових структур, створення ефективних оптових сільськогосподарських ринків та дієвої системи агромаркетингу. Програма «САПАРД» також передбачає стимулювання діяльності фермерів у сфері здійснення охорони навколишнього природного середовища: реалізацію пілотних проектів проведення агроекологічних заходів, які передбачають збереження ландшафту, ефективне використання пасовищ, органічне рослинництво, реалізацію програм сільського зеленого туризму [13, с. 587–588].

Тому розвиток органічного виробництва неможливий без побудови чіткого правового механізму функціонування органічного виробництва з використанням передового досвіду країн, що приєдналися до Європейського союзу та підтримки комплексних програм розвитку сільського господарства і сільських територій.

Висновки. Органічне виробництво є важливою галуззю розвитку АПК України і необхідною умовою екологізації сільськогосподарського виробництва. Не виникає сумніву, що для його розвитку потрібна не лише комплексна державна підтримка, а й ефективна науково-методологічна база та правове регулювання механізму функціонування органічного

виробництва. Незважаючи на те, що на сьогодні у вітчизняній науці існують дослідження щодо органічного виробництва та різноманітних його аспектів, поглибленого опрацювання потребують ще чимало питань гармонізації українського законодавства з вимогами Європейського Союзу для створення конкурентоздатної екологічної продукції.

Список літератури:

1. Минина Е.Л. «Экологическое сельское хозяйство»: проблемы становления и правового регулирования / Е.Л. Минина // Международно-правовое и национальное регулирование экологической сферы общества: сб. статей / сост. Ю.С. Шемшученко, С.А. Боголюбов. – М. : Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ, 2011. – С. 231.
2. Проскудина Н.В. Экологическое сельское хозяйство в Европейском Союзе. Международный фонд культуры мира / Н.В. Проскудина. – М., 2010. – С. 12.
3. Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року стосовно органічного виробництва та маркування органічних продуктів і скасування Постанови (ЄЕС) № 2092/91: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec_2007.pdf – Назва з екрана.
4. Регламент Комісії (ЄС) №889/2008 від 5 вересня 2008 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.minjust.gov.ua/file/32349.doc>. – Назва з екрана.
5. Регламент Комісії (ЄС) № 967/2008 від 29 вересня 2008 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://www.ifoam-eu.org/sites/default/files/page/files/ifoameu_iamb_reg_organic_aquaculture_dossier_2010_en.pdf. – Назва з екрана.
6. Проект Закону України «Про органічне виробництво» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7003&skl=7. – Назва з екрана.
7. Codex Alimentarius Commission : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://www.bibliotecapleyades.net/sociopolitica/esp_sociopol_deropu36.htm. – Назва з екрана.
8. Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://www.ifoam.org/en/organic-landmarks/principles-organic-agriculture>. – Назва з екрана.
9. Дубовик О.Л. Технические регламенты и стандарты / О.Л. Дубовик, Л. Кремер, Г. Люббе-Вольфф. Экологическое право : учеб. – М. : Изд-во «Эксмо», 2005. – С. 494.
10. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 806-р від 17 жовтня 2013 р. // Урядовий кур'єр. – 2013. – № 215.
11. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини : Закон України від 3 вересня 2013 р. № 425-VII : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/425-18>. – Назва з екрана.
12. Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2011 р. № 1130 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011-%D0%BF>. – Назва з екрана.

13. Про затвердження плану заходів щодо виконання у 2009 році Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : розпорядження КМУ від 15 квітня 2009 р. № 408-р // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 77.

14. Аграрне право України : підруч. / В.М. Єрмоленко, О.В. Гафурова, М.В. Гребенюк [та ін.]; за заг. ред. В.М. Єрмоленка. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – С. 587–588.

Статья посвящена развитию экологизации сельскохозяйственного производства в Украине и использованию опыта других стран. В статье проанализированы становление и стандарты органического производства в мире, а также развитие правового регулирования органического производства в Украине.

The article is devoted to the development of the organic production in Ukraine and using of experience of other countries. The establishment and standards of the organic production in the world, and the development of legal regulation of organic production in Ukraine are analyzed in the given article.